

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI FIZICE PENTRU INFRAȚIUNI CE ATENTEAZĂ LA REGIMUL DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

Tudor GABURA

Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM

Crimele internaționale sunt considerate de o gravitate mai mare decât delicturile internaționale și urmează a fi pedepsite indiferent dacă își găsesc ori nu o reglementare în dreptul intern al statelor, în timp ce delicturile internaționale sunt pasibile de pedeapsă doar în măsura în care sunt incriminate de dreptul penal intern.

Totuși, punctul de convergență al acestor două categorii de infracțiuni stă în aceea că ele sunt condamnate prin efectul consacării lor în actele cu caracter internațional.

Natura juridică a crimelor internaționale este complexă și acțiunea indivizilor se situează la nivelul raporturilor dintre state în contextul dreptului internațional public, deoarece comportamentul indivizilor se situează la acest nivel, afectând relațiile dintre state. Astfel de infracțiuni sunt internaționale prin natura lor intimă, intrinsecă, incriminarea și reprimarea lor fiind consecința directă a normelor juridice internaționale.

Aceasta înseamnă că, pentru stabilirea responsabilității penale a indivizilor care le-au comis, este lipsit de relevanță dacă tipologia incriminărilor internaționale are sau nu rezonanță în legislațiile interne ale statelor.

Cuvinte-cheie: *drept penal intern, autonomia normelor dreptului internațional penal, crime internaționale, delicturi internaționale, crime de război, crime împotriva umanității, crime împotriva păcii, genocid, apartheid, incriminare prealabilă, Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale.*

INDIVIDUALS' CRIMINAL LIABILITY FOR CRIMES AFFECTING THE REGIME OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

International crimes are considered to be more serious than international offences and are to be punished whether they are or not regulated by the law of the states, while international crimes are punishable only if internal law stipulates that.

However, the point of convergence of these two categories of offenses lies in the fact that they are condemned by their consecration effect as acts of international nature.

The legal nature of international crimes is complex and action of individuals is at the level of interstate relations in the context of public international law, because the behavior of individuals affects relations between states. Such crimes are international by its intimate, intrinsic, criminal and repression nature, as a direct consequence of their international legal norms.

This means that - to establish the criminal responsibility of individuals who have committed - it is irrelevant if the typology of international incriminations is reflected or not in the national laws of the states.

Keywords: *criminal law, international criminal law norms autonomy, international crimes, international offences, war crimes, crimes against humanity, crimes against peace, genocide, apartheid, prior incrimination, Rome Statute of the International Criminal Court.*

Infrațiunea internațională este acțiunea sau omisiunea sancționată cu o pedeapsă pronunțată și executată în numele comunității statelor. Obiectul protecției prin normele de drept penal internațional este dat de interesul internațional universal, expresie a valorilor comune ale societății internaționale.

Astfel, conform criteriului valorilor ocrotite, respectiv norma de drept și obligația corespunzătoare acesteia care au fost încălcate, infrațiunea internațională suportă o divizare dihotomică: *crime internaționale* și *delicturi internaționale*, crimele internaționale mai fiind denumite infracțiuni internaționale prin natură, iar delicturile internaționale – infracțiuni convenționale [1].

Natura juridică a acestei categorii de infracțiuni este complexă și acțiunea indivizilor se situează la nivelul raporturilor dintre state în contextul dreptului internațional public, deoarece comportamentul indivizilor se situează la acest nivel, afectând relațiile dintre state. Astfel de infracțiuni sunt internaționale prin natura lor intimă, intrinsecă, incriminarea și reprimarea lor fiind consecința directă a normelor juridice internaționale.

Aceasta înseamnă că, pentru stabilirea responsabilității penale a indivizilor care le-au comis, este lipsit de relevanță dacă tipologia incriminărilor internaționale are sau nu rezonanță în legislațiile interne ale statelor.

Iată de ce este tranșantă autonomia normelor dreptului internațional penal și preeminența acestora față de dreptul intern al statelor. Prin urmare, reacția la încălcarea unei norme de drept penal internațional este un

drept care aparține nu doar statului victimă, ci și întregii comunități internaționale. Mai mult, faptul că legislația internă nu impune o pedeapsă pentru un act ce constituie o crimă, potrivit legislației internaționale, nu absolvă persoana care a comis acel act de responsabilitate penală potrivit legislației internaționale [6].

Represiunea penală a comportamentelor care aduc atingere fundamentelor societății internaționale a surmontat două impedimente: individualizarea comportamentului criminal și înlăturarea obstacolului derivat din suveranitate.

Actul delictuos a fost determinat prin individualizarea infracțiunii din ansamblul unei politici, extrăgându-se actele materiale care au înfrânt prescripțiile dreptului internațional public.

Pe de altă parte, din ansamblul operațiilor unei politici au fost identificate persoanele care, cu intenție, au comis aceste violări ale dreptului, înlăturându-se teoria suveranității de stat.

Persoana fizică nu se va putea apăra prin faptul că nu a acționat în calitate de individ, ci de organ al unui stat suveran.

A admite înțelegerea suveranității de stat ca o facultate care permite orice fel de comportament ar însemna atât nesocotirea principiilor dreptului internațional public care supun statele dreptului, precum și acceptarea ideii că funcția, depersonalizând persoana care o exercită pe plan internațional, ar apăra numai statul care a decis suveran să se facă astfel reprezentat.

Or, mecanismul reprezentării nu operează în domeniul faptelor ilicite.

În realitate, ficțiunea voinței etatice acoperă doar pretenția de a impune societății internaționale o politică drept rezultat al unei voințe colective, fără a putea descompune procesul.

Societatea internațională însă descompune această voință, deoarece aprecierea săvârșirii unei infracțiuni internaționale prin natura ei se referă la actul infracțional în sine. Judecata de valoare nu se poartă asupra mecanismului elaborării actului sau faptului internațional ilicit, ci asupra conduitei reprehensibile, și are ca finalitate doar desemnarea persoanei sau persoanelor care, investite cu o funcție prin care intră în relații internaționale – devenind parte a acestora – sunt ținute să răspundă de respectarea dreptului în aceste relații.

Fundamentul de organizare și reglementare a infracțiunilor internaționale prin natură este dat de formarea a trei categorii de infracțiuni internaționale cu acest specific: crime de război, crime împotriva umanității și crime împotriva păcii.

Crimele de război au fost incluse în Carta Tribunalului de la Nürnberg, care se referă la Convențiile de la Geneva din 1929 și chiar la Convențiile de la Haga din 1907 referitoare la protecția victimelor războiului pe mare; ele au fost reluate și extinse în Convențiile de la Geneva din 1949 și în Protocoalele adiționale din 1977.

Este vorba de protecția prizonierilor, răniților, bolnavilor, a populației civile contra încălcărilor grave, cum sunt: omuciderea intenționată, tortura sau tratamentele inumane, inclusiv experimentele biologice, cauzarea cu intenție a unor suferințe mari sau daune serioase corpului sau sănătății, distrugerea sau însușirea pe scară largă a proprietății, nejustificată de nevoile militare, efectuată ilegal sau cu intenție, obligarea unui prizonier sau a unei persoane protejate să servească în forțele inamice sau lipsirea intenționată a unei asemenea persoane de dreptul la un proces corect și regulat, deportarea, transferul sau izolarea ilegale, luarea de ostatici.

Alte categorii de crime sunt cele comise contra populației civile, a personalului sanitar sau a celui implicat în misiuni umanitare ori de menținere a păcii, folosirea de arme interzise, distrugerea obiectelor protejate, a obiectelor necesare existenței populației, a instalațiilor periculoase, ca și distrugerii extinse cauzate mediului. Sunt considerate crime de război și o serie de acte din cele menționate, comise în timpul conflictelor fără caracter internațional.

Potrivit Articolului 6 alineatul 2 lit. B din Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, constituie crime de război „...violările legilor și obiceiurilor războiului. Aceste violări cuprind, fără a avea un caracter limitativ, asasinatul, relele tratamente sau deportarea pentru muncă forțată, sau în orice alt scop, a populației civile din teritoriile ocupate, asasinatele sau relele tratamente aplicate prizonierilor de război sau persoanelor aflate pe mare, executarea ostaticilor, jefuirea bunurilor publice sau private, distrugerea fără motiv a orașelor sau satelor sau devastarea nejustificată de necesități militare”.

Constituie crimă de război și constrângerea unui prizonier de război să servească în forțele armate ale puterii inamice sau fapta de a-l lipsi de dreptul său de a fi judecat, în mod regulat și imparțial, potrivit prevederilor dreptului internațional [3].

În sensul Statutului Curții Criminale Internaționale, constituie crimă de război:

a) Încălcări grave ale Convenției de la Geneva din 12 august 1949, adică oricare din următoarele acte, în dreptate împotriva persoanelor sau proprietății protejate de prevederile Convenției de la Geneva:

– omor cu premeditare;

- tortura sau tratamentul inuman, incluzând experimente biologice;
 - cauzarea premeditată de suferințe sau vătămări fizice grave;
 - distrugerea de proporții și însușirea de bunuri, nejustificate de necesități militare, îndeplinite ilicit și cu violență;
 - constrângerea unui prizonier de război sau a altei persoane protejate să servească în forțele armate ale unei puteri ostile;
 - privarea premeditată a unui prizonier de război sau a altei persoane protejate de dreptul la un proces cinstit;
 - deportarea sau transferul ilegal ori reținerea ilegală a unei persoane protejate;
 - luarea de ostatici.
- b) Alte încălcări grave ale legilor și obiceiurilor războiului, aplicabile în conflictele armate, în cadrul stabilit de dreptul internațional, adică oricare din actele următoare:
- atacarea intenționată a populației civile ca atare sau a civililor individuali care nu iau parte în mod direct la ostilități;
 - atacarea intenționată a obiectelor civile, altfel spus, a celor care nu sunt obiective militare;
 - atacarea intenționată a personalului, instalațiilor, materialului, unităților sau vehiculelor implicate în asistența umanitară sau în misiunea de menținere a păcii în conformitate cu Carta ONU, atâta timp cât acestea sunt îndreptățite la protecția oferită civililor sub dreptul internațional al conflictelor armate;
 - lansarea intenționată a unui atac, știind că un astfel de atac va cauza pierderi incidentale de vieți sau rănirea civililor sau avarierea obiectivelor civile, ori va afecta pe o arie extinsă, pe termen lung și grav, mediul înconjurător, care ar fi în mod clar excesiv în comparație cu avantajele militare, concrete, directe și anticipate;
 - atacarea și bombardarea, prin orice mijloace, a orașelor, a locuințelor sau a clădirilor lipsite de apărare și care nu sunt obiective militare;
 - uciderea sau rănirea unui luptător, care, depunând armele sau rămânând fără mijloace de apărare, se predă;
 - folosirea de o manieră improprie a steagului de armistițiu, a steagului sau însemnelor militare și a uni-formei inamicului sau ale ONU, precum și a emblemelor distinctive ale Convențiilor de la Geneva, cauzând moartea sau rănirea gravă a persoanelor;
 - transferul, direct sau indirect, de către Puterile Ocupante a unor părți din populația proprie în teritoriile pe care le ocupă, sau deportarea sau transferul, parțial sau total, al populației, din teritoriul ocupat în interiorul sau exteriorul acestui teritoriu;
 - atacarea intenționată a clădirilor religioase sau dedicate educației, artei, științei, scopurilor caritabile, a monumentelor istorice, spitalelor și a locurilor unde sunt adăpostiți bolnavii și răniții, cu condiția ca acestea să nu fie obiective militare;
 - supunerea persoanelor aflate în puterea părții adverse la mutilare fizică sau la experimente medicale sau științifice de orice fel, care nu sunt nici justificate de tratamentul medical, dentar sau spitalicesc al persoanei în cauză, nici realizate în interesul acestor persoane, și care le cauzează moartea sau le periclitează grav sănătatea;
 - uciderea sau rănirea, în urma unei trădări, a indivizilor aparținând armatei sau națiunilor adverse;
 - declarația că niciun post de luptă nu va fi cedat;
 - distrugerea sau ocuparea proprietăților inamicului, în afara cazului în care acestea sunt cerute imperativ de necesități de război;
 - declararea drept abolite, suspendate sau inadmisibile, în fața tribunalului, a drepturilor și acțiunilor cetățenilor părții adverse;
 - constrângerea cetățenilor părții adverse să ia parte la operațiuni de război îndreptate împotriva propriilor lor țări, chiar dacă erau în serviciul beligerantului înainte de începutul războiului;
 - jefuirea unui oraș sau loc, chiar dacă este luat cu asalt;
 - folosirea otrăvurilor sau a armelor otrăvitoare;
 - folosirea gazelor asfixiante, otrăvitoare sau a altor gaze, sau a tuturor celorlalte lichide, materiale sau mijloace analoage;
 - folosirea gloanțelor explozive sau cu efect amplificat, cum ar fi gloanțele cu cămașă dură, care nu acoperă în întregime miezul exploziv sau perforat;

– folosirea armelor, a proiectilelor și a materialelor și metodelor de război care sunt de natură să cauzeze răni inutile sau suferință care nu este necesară, prin încălcarea dreptului internațional al conflictelor armate, cu condiția că astfel de arme, proiectile și materiale de război să facă subiectul unei înțelegeri asupra interdicției lor și să fie incluse, în anexa la Statut, printr-un amendament în conformitate cu prevederile Statutului;

– ofensa adusă demnității persoanei, în special tratamentul umilitor și degradant;

– violul, sclavia sexuală, prostituarea forțată, graviditatea forțată, după cum au fost definite în Articolul 7 paragraful 2 lit. F, sterilizarea forțată sau orice altă formă de violență sexuală care constituie, de asemenea, o gravă încălcare a Convențiilor de la Geneva;

– utilizarea prezenței unui civil sau a altei persoane protejate pentru a înapoia anumite zone sau forțe militare imune la operațiunile militare;

– atacarea intenționată a clădirilor, materialelor, unităților medicale și de transport și a personalului folosind emblemele distinctive ale Convențiilor de la Geneva în conformitate cu dreptul internațional;

– înfometarea intenționată a civililor ca metodă de război, prin privarea lor de obiecte indispensabile supraviețuirii, inclusiv întârzierea intenționată a ajutoarelor umanitare, după cum s-a prevăzut în Convențiile de la Geneva;

– recrutarea sau înrolarea copiilor sub 15 ani în forțele armate naționale sau folosirea lor activă la ostilități.

c) În cazul unui conflict armat, care nu are caracter internațional, încălcările grave ale Articolului 3, comun tuturor celor patru Convenții de la Geneva din 12 august 1949, adică oricare din următoarele acte comise împotriva persoanelor care nu iau parte activă la ostilități, inclusiv a membrilor forțelor armate care au depus armele, acelor zone din afara luptelor în care sunt adăpostiți bolnavi, răniți, sau din alt motiv:

– atentatul la viața persoanei, în special omorul de toate tipurile, tratarea cu cruzime sau mutilarea;

– ofense aduse demnității persoanei, în special tratamentul umilitor și degradant;

– luarea de ostatici;

– adoptarea unei sentințe și înfăptuirea execuției fără o judecată prealabilă, pronunțată de un tribunal legal constituit, furnizând toate garanțiile judiciare recunoscute, în mod general, ca indispensabile.

d) Paragraful 2 (c) din același articol se aplică conflictelor armate care nu au caracter internațional și, în consecință, nu se aplică situațiilor de tulburări și tensiuni interne, cum ar fi: rebeliuni, acte izolate și sporadice de violență sau alte acte de natură similară.

e) Alte încălcări grave ale legilor și obiceiurilor războiului aplicabile în conflictele armate care nu au caracter internațional, în cadrul stabilit al dreptului internațional, adică oricare din actele următoare:

– atacarea intenționată a populației civile ca atare sau a indivizilor civili care nu iau parte direct la ostilități;

– atacarea intenționată a clădirilor, materialelor, unităților medicale și de transport având embleme distincte ale Convențiilor de la Geneva în conformitate cu dreptul internațional;

– atacarea intenționată a personalului, instalațiilor, materialului, unităților sau vehiculelor implicate în asistența umanitară sau misiuni de menținere a păcii, în conformitate cu Carta ONU, atât timp cât au dreptul la protecția oferită civililor sau obiectivelor civile prin legea conflictului armat;

– atacarea intenționată a clădirilor religioase sau dedicate educației, artei, științei, scopurilor caritabile, a monumentelor istorice, spitalelor și ale locurilor unde sunt adăpostiți bolnavii și răniții, cu condiția ca acestea să nu fie obiective militare;

– jefuirea unui oraș sau loc, chiar dacă sunt luate cu asalt;

– violul, sclavia sexuală, prostituarea forțată, graviditatea forțată, după cum au fost definite de Articolul 7 paragraful 2 (f), sterilizarea forțată și orice altă formă de violență sexuală care constituie, de asemenea, o încălcare gravă a Articolului 3, comun celor patru Convenții de la Geneva;

– recrutarea și înrolarea copiilor sub 15 ani în forțele armate sau în grupuri armate, sau folosirea lor activă în ostilități;

– ordonarea deplasării populației civile din considerente legate de conflict, în afara cazului de securitate a civililor implicați sau de cerința imperativă a motivelor militare;

– omorârea sau rănirea ca urmare a unei trădări a adversarului;

– declarația că niciun post de luptă nu va fi cedat;

– supunerea persoanelor aflate în puterea altei părți din conflict la mutilare fizică sau la experimente medicale sau științifice de orice fel, care nu sunt justificate de tratamentul medical, dentar sau spitalicesc al persoanei în cauză și nici realizate în interesul acesteia, care cauzează moartea sau pun în pericol sănătatea persoanei;

– distrugerea sau capturarea proprietății unui adversar, în afara situației în care distrugerea sau capturarea sunt cerute imperativ de necesitățile conflictului.

f) Paragraful 2 (e) din același articol se aplică conflictelor armate care nu au caracter internațional și, în consecință, nu se aplică situațiilor de tensiune internă, cum ar fi revolte, acte sporadice și izolate de violență sau alte acte de natură similară. Se aplică conflictelor armate care au loc pe teritoriul unui stat atunci când apar conflicte armate între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate, sau între asemenea grupuri.

Potrivit acestui articol, nimic din paragrafele 2 (c) și (d) nu trebuie să afecteze responsabilitatea unui guvern de a menține sau a restabili legea și ordinea în stat ori de a apăra unitatea și integritatea teritorială a statului prin orice mijloace legale.

În cadrul Comunității Statelor Independente, în anul 1993 a fost adoptat *Acordul privind măsurile primare de protecție a victimelor conflictelor armate*, în conformitate cu care fiecare stat se obligă să adopte toate măsurile necesare pentru reprimarea acțiunilor ce sunt contrare normelor dreptului umanitar internațional, inclusiv prin întreprinderea acțiunilor cu caracter jurisdicțional pentru tragerea la răspundere a persoanelor ce se fac vinovate de comiterea infracțiunilor de război și a celor împotriva umanității, calificate ca atare de normele dreptului internațional.

În virtutea dreptului internațional, crimele de război formează trei categorii distincte de infracțiuni:

1. În primul rând, este vorba de infracțiunile legate de încălcările grave ale Convențiilor de la Geneva din 1949;

2. În al doilea rând, este vorba de extinderea ariei de infracțiuni și concretizarea altor încălcări grave ale legilor și obiceiurilor aplicate în cadrul conflictelor armate internaționale;

3. În al treilea rând, este vorba de extinderea sferei de aplicare a Statutului cu privire la răspunderea pentru crimele de război asupra crimelor comise în cadrul conflictelor armate ce nu poartă caracter internațional.

Crimele contra umanității pot fi comise atât pe timp de pace, cât și pe timp de război, în acest din urmă caz fiind foarte dificilă, sub anumite aspecte, o diferențiere clară între acestea și crimele de război.

Crimele contra umanității au fost definite pentru prima dată în Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, enumerându-se următoarele acte: *asasinatul, exterminarea, supunerea la sclavie, deportarea și orice alt act inuman comis împotriva oricăror populații civile, înainte sau în timpul războiului, sau chiar persecuțiile pentru motive politice, rasiale sau religioase, indiferent dacă aceste acte sau persecuții au constituit sau nu o violare a dreptului intern al țărilor în care ele au fost comise ca urmare a oricărei crime intrând în competența Tribunalului sau în legătură cu această crimă. Conducătorii, organizatorii, provocatorii sau complicii care au luat parte la elaborarea sau executarea unui plan sau la un complot pentru a comite una din crimele mai sus definite sunt responsabili de toate actele săvârșite de toate persoanele în executarea acestui plan.*

Cel mai nou document internațional de referință pentru stabilirea crimelor contra umanității este Statutul da la Roma al Curții Penale Internaționale, care le definește ca fiind *unul din următoarele acte comise în cadrul unui atac generalizat și sistematic lansat contra unei populații civile și în cunoștință de acest atac:*

- a) omorul;
- b) exterminarea;
- c) reducerea la sclavie;
- d) deportarea și transferul forțat de populație;
- e) întemnițarea sau alte forme de privare gravă de libertate cu violarea dispozițiilor fundamentale ale dreptului internațional;
- f) tortura;
- g) violul, sclavajul sexual, prostituarea forțată, însărcinarea forțată, sterilizarea forțată și oricare altă formă de violență sexuală de gravitate comparabilă;
- h) persecuția întregului grup sau a întregii colectivități identitare pentru motive de origine politică, rasială, națională, etnică, culturală, religioasă sau sexuală, sau în funcție de alte criterii universal recunoscute ca inadmisibile în dreptul internațional, în corelație cu toate actele vizate în prezentul paragraf sau cu toate crimele care țin de competența Curții;
- i) dispariția forțată;
- g) apartheidul;
- k) alte acte inumane cu caracter analog care cauzează intenționat mari suferințe sau atentate grave la integritatea fizică sau la sănătatea fizică sau mentală.

Crima de genocid este unanim considerată ca fiind cea mai gravă crimă contra umanității. Documentele internaționale cele mai recente o reglementează distinct de celelalte crime contra umanității, ca semn al atenției deosebite pe care i-o acordă comunitatea internațională.

În anul 1933, Rafael Lemkin propunea represiunea acțiunilor exterminatoare dirijate împotriva colectivităților etnice, confesionale sau sociale, propunând pentru determinarea acestor acțiuni termenul de genocid.

Propunerea doctrinară s-a materializat ca incriminare atât în Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, în Statutul Tribunalului Internațional Penal pentru Iugoslavia, în Statutul Tribunalului Internațional Penal pentru Rwanda, cât și în Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale.

De menționat că Tribunalul de la Nürnberg nu a pronunțat nicio condamnare pentru infracțiunea de genocid, dar aceasta a figurat în hotărârile pronunțate, fiind inclusă în conținutul celorlalte două categorii de crime [2].

Așadar, faptele de natura genocidului erau legate de starea de război, actele de genocid comise pe timp de pace neavând o bază juridică definită și clară pentru a fi reprimite.

Incriminarea efectivă a genocidului s-a făcut prin Convenția cu privire la prevenirea și reprimarea crimei de genocid [5].

Potrivit Articolului 1 din Convenție, infracțiunea de genocid a fost calificată drept crimă internațională, fără a prezenta relevanță timpul în care a fost comisă – de pace sau de război.

Convenția incriminează, ca pe o crimă internațională, nu doar genocidul, ci și următoarele acte:

- 1) înțelegerea în vederea comiterii genocidului;
- 2) incitarea directă și publică la comiterea genocidului;
- 3) tentativa de genocid;
- 4) complicitatea la genocid.

Conținutul constitutiv al infracțiunii de genocid este complex și variat, cuprinzând incriminările anumitor fapte prin a căror săvârșire se urmărește distrugerea totală sau parțială a unei colectivități ori grup național, etnic, rasial sau religios.

Sub aspectul laturii subiective, infracțiunea se realizează numai cu intenție directă și vizează ca scop distrugerea unui grup și nu doar a unuia sau a mai multor indivizi care sunt accidental membri ai grupului. Acțiunea împotriva membrilor individuali ai grupului este mijlocul folosit pentru a realiza obiectivul infracțional împotriva grupului în sine, care este o entitate distinctă.

Intenția de a distruge grupul trebuie să vizeze distrugerea totală sau parțială a acestuia, infracțiunea realizându-se în situația distrugerii cel puțin a unei părți din grup. Nu este necesară obținerea rezultatului – distrugerea unui grup, ci este suficient să se fi comis oricare dintre actele incriminate din Convenție, cu intenția de distrugere totală sau parțială.

Conform Codului penal al Republicii Moldova, infracțiunea de genocid se pedepsește cu închisoare pe un termen de la 16 la 25 ani sau cu detențiunea pe viață (art.135 CP).

Gradele de participare la săvârșirea infracțiunii sunt: complicitatea, tentativa, instigarea, înțelegerea în vederea comiterii genocidului.

Persoanele acuzate de genocid vor fi trimise în fața tribunalelor competente ale statului pe al cărui teritoriu a fost comis actul sau în fața Curții Internaționale de Justiție, care va fi competentă numai față de statele care au recunoscut competența Curții în acest sens.

Actele de genocid nu vor fi considerate crime politice, părțile contractante angajându-se în acest caz să acorde extrădarea conform legislației lor și tratatelor în vigoare.

În anul 1965, comunitatea internațională a interzis apartheidul – o varietate a genocidului – prin adoptarea Convenției cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. Însă, orice referire la termenul de apartheid, ca formă extremă de manifestare a rasismului și discriminării rasiale, poartă amprenta politicii oficiale promovate, începând cu anul 1948, de guvernul sud-african, care constă în practicarea segregăției și discriminării rasiale, în vederea instituirii și întreținerii dominației grupului minoritar alb față de majoritatea populației de culoare, pe teritoriul Africii de Sud, precum și în teritoriul ilegal ocupat al Namibiei [4].

Definirea conceptului de discriminare rasială aparține Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială care, în Articolul 1, se referă la orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau ca efect de a distruge sau compromite recunoașterea, folosința sau exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniul public, economic, social și cultural sau în orice alt domeniu al vieții publice.

Statele părți la această Convenție condamnă segregarea rasială și apartheidul și se angajează să prevină, să interzică și să elimine de pe teritoriile de sub jurisdicția lor toate practicile de această natură.

Potrivit Articolului 5 din Convenție, statele părți se obligă să incrimineze și să pedepsească difuzarea de idei bazate pe superioritatea sau pe ura de rasă, orice incitări la discriminări rasiale și orice acte de violență sau de provocare la asemenea acte, îndreptate împotriva unei rase sau grup de persoane, de o altă culoare sau de altă origine etnică. De asemenea, obligațiile asumate de state se referă și la incriminarea și pedepsirea constituirii de organizații sau a desfășurării de activități de propagandă, care incită și încurajează discriminarea rasială, la actele de participare la aceste organizații sau activități, precum și la instigarea sau încurajarea discriminării rasiale efectuate de autorități sau instituții publice.

Apartheidul a fost declarat crimă împotriva umanității și prin Convenția internațională asupra eliminării și suprimării crimei de apartheid, fiind definit drept crimă.

Sunt pasibili de răspundere penală internațională pentru săvârșirea crimei de apartheid persoanele, membrii organizațiilor, instituțiilor și reprezentanții statului, indiferent dacă le-au săvârșit direct sau au favorizat, încurajat ori au cooperat direct la săvârșirea infracțiunii.

Remarcăm existența a două condiții generale, alternative, de a căror realizare depinde calificarea actului interzis drept o crimă împotriva umanității. Prima condiție se referă la comiterea actului interzis de o manieră sistematică, ceea ce presupune existența unei strategii, a unui plan preexistent, cu excluderea actelor întâmplătoare exterioare planului sau strategiei. Referirea textului incriminator la cerința comiterii actului interzis pe o scară largă vizează îndreptarea actului împotriva mai multor victime.

În afara realizării uneia dintre aceste două condiții alternative, textul cere ca fapta să fi fost instigată sau direcționată de un guvern sau de orice organizație sau grup.

Săvârșirea crimelor împotriva umanității nu este subordonată condiției săvârșirii actului pe timp de război sau în conexiune cu crimele de război sau cu crimele împotriva păcii, ceea ce înseamnă că actualul proiect conferă autonomie acestei categorii de crime.

Nu toate actele interzise au avut la bază incriminări prealabile.

Majoritatea actelor interzise au ca fundament juridic Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, Principiile de la Nürnberg, Statutele Tribunalului Internațional pentru Iugoslavia și Ruanda, Proiectul de Cod al Crimelor împotriva păcii și securității omenirii, din 1954, și Convențiile internaționale care au incriminat o parte din actele interzise [7].

Războiul de agresiune a fost ilegalizat pentru prima dată prin Pactul Briand-Kellogg, adoptat la Paris în anul 1928. După cel de-al doilea război mondial, Carta ONU consacră principiul neagresiunii, războiul de agresiune fiind calificat în plan universal ca cea mai gravă crimă internațională, crimă împotriva păcii.

Crimele contra păcii, adesea denumite și crime de agresiune, fac parte din dreptul penal special al infracțiunilor internaționale, consacrat de Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg.

Conținutul constitutiv al infracțiunilor din această categorie, așa cum a fost configurat prin Articolul 6 alineatul 2 lit. A din Statut, constă în plănuirea, pregătirea, declanșarea sau purtarea unui război de agresiune sau a unui război cu violarea tratatelor, a garanțiilor sau acordurilor internaționale, precum și participarea la un plan premeditat sau la un complot pentru înfăptuirea uneia din actele menționate mai sus [8].

Ulterior, la aceste crime contra păcii s-a adăugat și propaganda de război, consacrată ca atare în mai multe documente internaționale: Rezoluția Adunării Generale a ONU, nr.111(II) din 1947; Declarația Adunării Generale a ONU asupra principiilor de drept internațional privind relațiile prietenești și de cooperare între state, conform Cartei Națiunilor Unite, din 1970; Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului, din 1976; Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, de la Helsinki, 1975.

Dintre crimele menționate se detașează, prin gravitate maximă, crima de agresiune, încorporată de Adunarea Generală a ONU în Principiile de drept internațional consacrate de Statutul Tribunalului de la Nürnberg și în sentința acestui Tribunal.

Carta ONU proclamă principiul neagresiunii ca principiu fundamental al dreptului internațional. Astfel, Articolul 2 punctul 4 din Cartă dispune: *Toți membrii Organizației se vor abține, în relațiile lor internaționale, de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.*

Stabilirea caracterului ilicit al recurgerii la forța armată se face în funcție de mai multe criterii: a) situația părților la începutul conflictului armat determină caracterul acțiunilor întreprinse ulterior în raport cu normele

dreptului internațional; b) criteriul obiectiv al anteriorității – săvârșirea faptelor în ordine cronologică. Astfel, folosirea forței armate, prin violarea Cartei, de către un stat care acționează primul constituie dovada suficientă a unui act de agresiune. Această dovadă se completează cu alte elemente de fapt, stabilirea comiterii unui act de agresiune fiind examinată în funcție de fiecare caz în parte. Consiliul de Securitate poate stabili săvârșirea unei agresiuni în funcție de toate împrejurările care reprezintă relevanță de analiză, inclusiv gravitatea actului în sine și a consecințelor produse.

Însă, Tribunalul de la Nürnberg a pedepsit persoane fizice acuzate de a fi comis infracțiunea de agresiune și conspirația ca infracțiune autonomă.

Prezintă interes, din punctul de vedere al infracțiunii de agresiune comise de persoană fizică, Articolul 16 din Proiectul de Cod al crimelor contra păcii și securității omenirii care, în Cartea a II-a, intitulată *Infracțiuni împotriva păcii și securității omenirii*, incriminează infracțiunea de agresiune cu următorul conținut: *Un individ care, ca lider sau organizator, participă în mod activ sau comandă plănuirea, pregătirea, inițierea sau realizarea agresiunii comise de un stat, va fi responsabil pentru săvârșirea infracțiunii de agresiune.*

Prin urmare, scopul acestui articol este delimitarea răspunderii infracționale personale pentru infracțiunea de agresiune, distinct de agresiunea comisă de un stat împotriva unui alt stat, care excede scopul Proiectului de Cod.

Este vorba despre răspunderea personală a indivizilor pe care textul îi indică drept lideri sau organizatori, având autoritatea sau puterea de a juca un rol decisiv în săvârșirea infracțiunii de agresiune (membrii de guvern, persoane cu funcții înalte în armată, partide politice etc.).

Răspunderea persoanei fizice va fi stabilită atât după criterii materiale – aportul efectiv la săvârșirea infracțiunii internaționale – cât și după elementul intențional. Un lider sau organizator participă la săvârșirea unei infracțiuni dacă a avut cunoștință că deservește un plan sau o politică de agresiune. Actele lor fiind intrinsec ilicite, nu este necesar ca aceștia să fi cunoscut toate detaliile.

Răspunderea individuală pentru săvârșirea infracțiunii de agresiune este intim legată de săvârșirea unei agresiuni de către un stat. Prin urmare, numai un stat poate comite o agresiune, prin încălcarea regulilor de drept internațional care prohibă un asemenea comportament, stabilirea agresiunii de către un stat fiind o condiție *sine qua non* pentru stabilirea răspunderii guvernanților vinovați de săvârșirea acestei infracțiuni. Săvârșirea infracțiunii de agresiune de către un stat implică participarea activă a indivizilor care au autoritatea necesară sau puterea de a plănuși, iniția sau întreprinde agresiunea. Infracțiunea de agresiune este infracțiunea tipică a guvernanților.

Aceasta implică în prealabil stabilirea încălcării de către un stat a Articolului 2 paragraful 4 din Carta ONU și, dacă încălcarea acestei obligații internaționale este suficient de gravă pentru a putea fi calificată ca agresiune, numai după realizarea condiției permise se pune problema răspunderii individuale pentru actele de agresiune.

Observăm incriminarea participării la săvârșirea infracțiunii de agresiune sub forma plănuirii, pregătirii, inițierii, întreprinderii operațiilor, similară cu noțiunea de *conspiracy* folosită de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg. Statutul Curții Internaționale a și stabilit jurisdicția infracțiunii de agresiune prin Articolul 5 paragraful 1 lit. D, însă exercițiul acesteia va fi determinat de adoptarea, în conformitate cu prevederile Statutului, a definiției infracțiunii și a condițiilor de exercițiu a jurisdicției asupra agresiunii, elemente ce vor fi determinate în condiții de compatibilitate cu Carta ONU.

După cel de-al doilea război mondial, Comitetul special pentru definirea agresiunii, creat de Adunarea Generală a ONU, după o activitate ce s-a desfășurat între anii 1950 și 1974, a elaborat un proiect de definire a agresiunii armate care a stat la baza adoptării în 1974 a unei rezoluții a Adunării Generale a ONU în acest scop. Din păcate, rezoluțiile Adunării Generale a ONU nu au forță juridică. În prezent, doar Consiliul de Securitate al ONU poate califica o situație ca fiind agresiune.

Acesta este motivul pentru care Conferința diplomatică de la Roma pentru crearea unei Curți criminale internaționale a recurs, după îndelungi dezbateri, la o suspendare a competenței Curții cu privire la crima de agresiune, până când aceasta va fi definită de un instrument juridic internațional acceptat de statele părți la Statutul Curții.

Bibliografie:

1. BALAN, O. *Terorismul – crimă internațională*. Chișinău: Academia de Poliție, 1998, p.144.
2. BARBĂNEAGRĂ, A. *Infracțiunile contra păcii și securității omenirii*. Chișinău: Centrul de drept al Avocaților. 2005, p.87.

3. CLOȘCĂ, I., SUCEAVĂ, I. *Tratat de drept internațional umanitar*. București, 2000, p.299.
4. CLOȘCĂ, I., SUCEAVĂ, I. *Tratat de drepturile omului*. București: Europa Nova, 1995, p.101.
5. Convenția cu privire la prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată de Adunarea Generală a ONU, din 9 decembrie 1948.
6. MARȚIAN, N. *Drept internațional public*. Vol. I. Iași: Chemarea, 1995, p.144.
7. MAZILU, D. *Dreptul păcii. Tratat*. București: ALL Beck, 1998, p.336.
8. ȚURLEA, S. *Bomba Drogurilor*. București: Humanitas, 1991, p.360.

Prezentat la 16.10.2013